

Nenapravitelný optimista

Petr Drulák

Jiří Dienstbier patřil k několika málo českým politikům, kteří přesáhli českou kotlinu. Po jeho odchodu na konci prvního lednového týdne ho hlavní světová média připomněla jako disidenta-politika, souputníka Václava Havla a jednoho z těch, kdo v roce 1989 trhali či spíše stříhali železnou oponu. Do Prahy se s ním přijela rozloučit legenda německé a evropské diplomacie Hans-Dietrich Genscher, s nímž Dienstbier tehdy hraniční dráty přestřihával. Záběry obou státníků, jak společně obřími nůžkami likvidují plot z ostnatého drátu, oblétny svět. A Dienstbier jako bývalý novinář asi tušil, že právě tímto obrazem se zapisuje do evropské kolektivní paměti. Byl však mnohem víc než odvážný sympaták s nůžkami. Můžeme na něho vzpomínat jako na velkého Evropana, výjimečného politika a báječného člověka.

Aktivní Evropan

Dienstbier přesáhl české poměry svým politickým významem díky tomu, že už je dávno předtím přesahoval svým rozhledem. Pěstoval ho celý život: četbou, prací zahraničního zpravodaje, širokou sítí přátel, psaním a zase četbou. Když v prosinci 1989 mění kotelnu za Černín, ujímá se vedení československé diplomacie bez předchozích diplomatických či institucionálních zkušeností. Přesto

je koncepčně lépe připraven než kdokoli z jeho poválečných předchůdců či z těch, kdo ho následovali. Přípravou mu byla práce na disidentském *Snění o Evropě*, ale především ho pohaněla jeho celoživotní vášně pro mezinárodní politiku. Každý z postkomunistických ministrů zahraničí se v oněch měsících ocitl ve světle reflektorů, jen málokterý dokázal jako Dienstbier něčím přispět.

Jeho diplomacie se neomezovala pouze na agendu, kterou museli řešit všichni a která se valila ze všech stran –

Dienstbier přesáhl české poměry svým politickým významem díky tomu, že už je dávno předtím přesahoval svým rozhledem. Pěstoval ho celý život: četbou, prací zahraničního zpravodaje, širokou sítí přátel, psaním a zase četbou. Když v prosinci 1989 mění kotelnu za Černín, ujímá se vedení československé diplomacie bez předchozích diplomatických či institucionálních zkušeností. Přesto je koncepčně lépe připraven než kdokoli z jeho poválečných předchůdců či z těch, kdo ho následovali.

od stahování sovětských vojáků po přiblížení k dříve nepřístupným mezinárodním organizacím. Přidal se k těm, kteří se pokoušeli usměrňovat osvobozený proud evropské politiky do podoby nového multilaterálního řádu. Se značným ohlasem se například setkala jeho iniciativa na vytvoření Evropské bezpečnostní komise či triangulární plán, který měl zajistit západní peníze pro náš odbyt na sovětském

trhu. I když Evropa nakonec šla jinudy, Československo získalo pověst aktivního a konstruktivního člena mezinárodního společenství a s tím i mezinárodněpolitický kapitál, o němž si dnešní Česko může nechat jenom zdát. Zcela konkrétní byly výsledky v sousedské politice – především nastolení nových vztahů s Německem a aktivní utváření visegrádské spolupráce.

Aktivním Evropanem zůstává i po svém odchodu z ministerstva zahraničí – jako střevoevropský zástupce v poradní skupině generálního tajemníka OSN ke globálním reformám a jako zvláštní zpravodaj Komise OSN pro lidská práva pro bývalou Jugoslávii. Zejména v roli zpravodaje opět prokázal svou odvahu, když se nebál jít proti převládajícímu západnímu mínění, které se černobíle stavělo za kosovské Albánce proti Srbům. Srbské zločiny neomlouval, ale upozorňoval i na zločiny albánské, před nimiž západní velmoci zavíraly oči. Byl přesvědčeným multilateralistou. Nikoli z nějakého naivního idealismu, jak mu někteří krátkozrací kritici podsouvali, nýbrž z naprosto realistického odhadu možností ma-

lého střevoevropského státu. Věděl, že v mezinárodním prostředí bez silných mezinárodních institucí, se takový stát stává žetonem ve velmocenských hrátkách. Proto odmítal americký unilateralismus, ať už šlo o Irák či o radarovou základnu, i přesto, že tato politika přicházela ze země, kterou měl rád a obdivoval.

Politika jako služba veřejnému zájmu

Dienstbier byl politikem a sám se za politika považoval. Jeho pojetí politiky se však radikálně lišilo od toho, co dnešní česká politika představuje a obnáší. Především nebyl politikem stranickým a jeho zkušenost s politickými stranami to jen potvrzuje. Z KSČ ho normalizátoři vyloučili, Občanské hnutí a Svobodné de-

Jiří Dienstbier (1937–2011)

Foto: archiv redakce

mokraty vedl neúspěšně a příliš nezapadal ani do sociální demokracie, za niž byl v Senátu. Nerozuměl si ani se stranami, ani s jejich pojetím politiky, která se smrskává na přetahování o veřejné zdroje v atmosféře tvořené podivnou směsicí bezpáteřnosti a ideologického dogmatismu.

Jakkoli to v dnešním režimu obsazeném stranickými kreaturami zní neuvěřitelně, Jiří Dienstbier politiku chápal jako službu veřejnému zájmu, která vychází z občanské spo-

lečnosti. Odmítal ideologická dogmata a opíral se o praktický úsudek zdravého rozumu, ovšem kultivovaného studiem a zkušeností. Do politiky vstupuje v roce 1977 podpisem Charty a největšího uznání se mu v ní dostává v letech 1989–1991 jako nestraníkovi, představiteli Občanského fóra. V jeho dalším působení mu leckdo vyčítal neobratnost při stranických záležitostech. Když dnes vidíme, do jaké korupční sítě zapletli českou politiku Dienstbierovi obratnější a úspěšnější soupeři,

měli bychom jeho neobratnost chápat spíše jako odkaz k takové politice, za niž se její praktici nemusejí stydět.

Kromě zájmu o zahraniční politiku se jeho politickou angažovaností táhlo ještě jiné téma – obrana nespravedlivě stíhaných. V roce 1978 patřil mezi zakladatele stejnojmenného výboru, který upozorňoval na zvláštnosti komunistické justice. Tehdejší režim jejich dobré skutky po zásluze potrestal vězením. Od devadesátých let Dienstbier soustavně vystupoval proti nespravedlnosti mediálních lynčů pořádaných českými antikomunisty, naposledy v případě Milana Kundery, i proti jejich pokusům o zatemňování moderních českých dějin. Antikomunisté, z nichž řada se za minulého režimu dokázala docela dobře zařídít, se pak bývalému komunistickému vězni pošklebovali, že on sám byl koneckonců v šedesátých letech v komunistické straně. Dobré skutky se prostě trestají.

Dienstbier si z toho moc nedělal. Ne, že by měl hroší kůži, ale dokázal být nad věcí. Jako nenapravitelný optimista hledal v lidech, včetně svých politických soupeřů, spíše to dobré. Častokrát se proto zklamal, ale nikdy nezlomil. Disponoval jednou – pro dobrého politika naprosto nezbytnou – ctností, měl rád lidi a zajímal se o ně. A lidé měli většinou rádi jeho. Jako člověk v sobě měl určitou základní upřímnost – nic nepředstíral a na nic si nehrál. Byť úsměv považoval za nezbytnou součást společenské výbavy, nemusel ho ze sebe nutit. Smál se rád. Poslední dobou moc důvodů k úsměvu neměl. Česká politika mu je nedávala a nemoc ubírala sil. Jeho rozhled, humor i nadhled nám budou chybět.

Petr Drulák je ředitelem Ústavu mezinárodních vztahů.

drulak@iir.cz